

Chris van der Heijden, ***Kinderen van foute ouders. Hun verhaal*** (Amsterdam: Atlas Contact, 2014, 255 pp., ISBN 978 90 450 2622 0).

Ergens in de jaren tachtig kreeg ik het verzoek om als (toenmalig) NIOD-medewerker te komen praten bij de Stichting Werkgroep Herkenning, een organisatie van kinderen van foute ouders. De organisatie had mij verteld dat er bij hen weinig kennis was over de geschiedenis van de NSB en dat ik die leemte wellicht zou kunnen opvullen. Dat vond ik een goed idee, want door meer te weten te komen over de NSB zouden deze nu volwassen kinderen wellicht iets meer begrijpen waarom hun vaders hadden vastgezeten en waarom zij daaronder hadden geleden. Het bleek echter dat zij helemaal geen belangstelling voor de NSB hadden, maar vooral in kringgesprekken met lotgenoten over hun vreselijke jeugd wilden vertellen.

Er is niet alleen veel gepraat door deze groep, maar ook veel geschreven, eerst anoniem, want de slechte naoorlogse omgang met deze kinderen was toen nog steeds een taboe. Hoewel die taboesfeer zeker is verdwenen, wordt nog wel vaak aan anonimiteit gehecht, bijvoorbeeld in het Open Archief, een digitale plek waar men verhalen kwijt kan.

Chris van der Heijden, onder meer auteur van *Grijs verleden* (2001), hield zich al langer met de groep bezig, tot hij erachter kwam dat hij er ook bij hoorde. Dat wist hij natuurlijk wel, maar hij zag het 'kind van foute ouders' zijn nooit als een vorm van identiteit.

In een zevental hoofdstukken komen verhalen naar voren die Van der Heijden dan van commentaar voorziet en de verhalen zijn chronologisch gerangschikt van vóór, tijdens en na de oorlog. Het moge duidelijk zijn dat er geen positief getinte verhalen bij zijn; kinderen van foute ouders zonder slechte ervaringen horen eigenlijk niet bij de doelgroep. Het standaardverhaal is dat vader vóór de oorlog lid van de NSB werd, dat tijdens de oorlog de kinderen op school worden gepest en getreiterd en dat op Dolle Dinsdag, 5 september 1944, het gezin hals over kop naar Duitsland vlucht. Daar is het ook geen luilekkerland en dan keert men vóór het einde van de oorlog weer terug in Nederland. Na de oorlog wordt vader, en vaak ook moeder, gearresteerd en de kinderen komen in een tehuis terecht of bij familieleden. Daar wordt nog erger gepest en getreiterd dan in de oorlog en de volgende decennia is het NSB-verleden een groot taboe. Wel lopen de verhalen uiteen, van een beetje slecht tot heel slecht én de eigen

reflecties verschillen erg. Soms wordt een vader iets verweten, maar vooral wat de gevolgen van zijn foute keuze voor het kind zijn geweest. De meeste foute vaders zijn uit idealisme lid geworden in de crisistijd, hadden helemaal geen slechte bedoelingen, de NSB zat toch gewoon in het parlement én was tot 1940 niet antisemitisch. En de behandeling van gevangenen in Duitse kampen was behoorlijk, 'wat in alle NSB-gezinnen herhaald werd'. Mede daarom verwijten de meesten hun ouders eigenlijk niets, vooral 'de maatschappij' moet het ontgelden, want die heeft hen slecht behandeld. Dan is er ook nog een kleine groep die vaders gedrag helemaal goedpraat: 'hij had zijn plicht gedaan en was ten onrechte gestraft', is daarbij de teneur.

De meeste verhalen liegen er niet om; pesten en treiteren zijn aan de orde van de dag en de rest van het leven is ook niet mooi, want er is een groot taboe rond het foute verleden. Er is veel misgegaan in die eerste naoorlogse jaren, maar op het niveau van pesten en treiteren lijkt er heden ten dage weinig veranderd. Is wellicht de oorlog niet de (hoofd)schuldige? En de verhalen van vaders die na hun straf te hebben uitgezeten, thuiskomen en weer de baas gaan spelen, gelden ook voor ex-dwargarbeiders of zeelieden die pas na jaren thuiskomen. Als je uitsluitend de oorlog de schuld blijft geven van jouw ellende, maar niet nadenkt over de keuze van jouw ouders, blijf je natuurlijk slachtoffer. En juist dat slachtoffer zijn, heeft de laatste decennia duidelijk een hogere status gekregen. Dat is duidelijk te zien aan praatprogramma's op tv, waar nooit helden, maar voortdurend slachtoffers aan het woord komen.

De hoofdstukken zijn zoals gezegd chronologisch ingedeeld, maar de commentaren van Van der Heijden springen onbekommerd door de tijd heen. Hij treedt dan op als historicus en als psycholoog. Zo stelt hij vast dat er bij deze groep niets kan veranderen aan de angst en de woede die ze hebben: 'Dergelijke emoties raak je als kind van foute ouders nooit meer kwijt zoals je ook dat onbestemde gevoel van schuld en schaamte nooit meer kwijt raakt' (192). Dat is een boude uitspraak, waar de slachtoffers het vaak mee eens zullen zijn, maar waar ze natuurlijk niets aan hebben. Maar soms geeft Van der Heijden aan dat er toch iets niet klopt aan een verhaal, bijvoorbeeld omdat kinderen die aan het eind van de oorlog zijn geboren, veel van horen zeggen hebben. Dat heeft echter weinig consequenties, want het gaat om de eigen verhalen. Van der Heijden heeft wel commentaar op de anonimiteit van veel van de verhalen op het Open Archief: 'Er is geen sprake van hoor en wederhoor, de verhalen zijn en blijven oncontroleerbaar. Dat maakt ze niet minder waardevol, het maakt ze wel anders: meer de weergave van een persoonlijke dan van een historische waarheid' (232). Dat werpt natuurlijk de vraag op wat een historicus dan aan die verhalen heeft, maar Van der Heijden geeft aan dat het Open Archief wel moet bestaan, omdat de slachtoffers daar nu eindelijk hun geheime verhaal kwijt kunnen.

Dat alles maakt *Kinderen van foute ouders. Hun verhaal* ook wat hybride. Bovendien zitten de persoonlijke belevenissen van Van der Heijden in de weg. Zo moeten we tegen het eind lezen dat de jeugdherinneringen die zijn jongere broer Hays heeft

vastgelegd, eigenlijk zijn jeugdherinneringen zijn. Wat heb je dan aan al die herinneringen, ben je geneigd te denken.

David Barnouw, Amsterdam